

ועד לעניני פליטים

(War Refugee Board, WRB). סוכנות מיוחדת של ממשלת ארצות-הברית למען הצלת קורבנות מלחמת-העולם השנייה ועזרה להם. בינואר 1944 הורה פרנקלין דלנו רוזולט להקים את הוועד, והסמיך אותו להוציא לפועל את המדיניות החדשה של ממשלת ארצות-הברית 'לנקוט בכל הצעדים שביכולתה כדי להציל את קורבנות דיכוי האוייב הצפויים לסכנה מיידית של מוות'. רוזולט לא פעל אלא 14 חודשים אחרי שמשרד החוץ האמריקני אישר את הידיעות בדבר השמדה שיטתית של יהודי אירופה.

מנובמבר 1943 דן הקונגרס באישור החלטה בשאלת ההצלה. למרות נסיונות משרד החוץ למנוע את אישור ההחלטה, נראה היה שהיא תאושר באמצע ינואר 1944. לו היה הקונגרס מאשר החלטה בשאלת ההצלה היה הדבר נזקף לזכותו ולא לזכות ממשלו של רוזולט. אותה עת קיבל שר האוצר, הנרי מורגנטאו, דין-וחשבון בדבר נסיונות משרד החוץ לשבש את הנסיונות להצלה. כותרת הדין-וחשבון היתה: 'דין-וחשבון לשר בדבר שתיקתה של הממשלה הזאת נוכח רצח היהודים'. הנשיא רוזולט שמע מפי מורגנטאו סיכום בעל-פה של הדין-וחשבון, שתוכנו עלול היה לחולל שערורייה, ונוכח האישור הצפוי בקונגרס להצעת ההחלטה בדבר ההצלה, הקים רוזולט בלי כול דיחוי את הוועד.

להלכה היו לוועד סמכויות מרשימות. על-פי ההוראה, היו כול סוכנויות הממשלה אמורות לסייע לוועד, ואחריות מיוחדת הוטלה על משרדי החוץ, האוצר והמלחמה. למעשה מלא רק משרד האוצר, בראשותו של הנרי מורגנטאו, את המוטל עליו. משרד המלחמה לא שיתף פעולה. משרד החוץ שם לעיתים מכשולים. שאר גופי הממשלה כמעט ולא עשו מאומה.

הוועד נפגע גם מחוסר העניין ומהעדר התמיכה מצד הנשיא. ויותר מכול, מלכתחילה היה הוועד משותק מחמת העדר מימון הולם. רוזולט הקציב מיליון דולר למינהל הוועד. לעצם תוכניות ההצלה, שהיו הרבה יותר יקרות, היה על המועצה לפנות לארגונים יהודיים פרטיים, בעיקר ל'ג'וינט'. יהודי ארצות-הברית סיפקו כ-17 מיליון דולר לתוכנית הממשלתית ההיא בתרומות שתרמו לארגוניהם. אך הדבר שהיה דרוש יותר מכול, דהיינו מחוייבות ממשלתית להצלה, לא הוגשם מעולם. במקום זאת הפך הוועד לגורם של שיתוף-פעולה רב ערך, אך מוגבל, בין הממשלה ובין הסוכנויות הפרטיות, שהן שנשאו ברוב העול. למרות הקשיים שבפניהם, עיבדו מנהל הוועד בפועל, ג'ון פלה וצוות עובדיו ובו 30 איש, תוכנית הצלה מקפת. עיקריה היו אלה:

1. פינוי מדינות ה'ציר' מיהודים ומקבוצות אוכלוסין אחרות שהיו בסכנה;
2. מציאת מקומות שאפשר יהיה לשלחם אליהם;
3. שימוש באמצעים פסיכולוגיים (בעיקר איומים בדבר העמדה לדין בגין פשעי מלחמה) כדי למנוע גירושים ומעשי זוועות;
4. שיגור אספקה לסיוע במחנות הריכוז.

חלק נכבד מן העבודה ההיא נתאפשר הודות לכמה נציגים של הוועד שהיו מוצבים מעבר לים: אריה הירשמן בתורכיה, רוזוול מקללאנד בשווייץ, איור אולסן בשוודיה וליאונרד אקרמן בצפון אפריקה ובאיטליה.

כמעט כול שנת 1944 היה הוועד שקוע מאוד במאמצים להציל את יהודי הונגריה. נודע לו תפקיד מכריע במיקוד לחצים בין-לאומיים על ממשלת הונגריה בניסיון לשכנעה להפסיק את הגירושים לפני שיגורשו 230,000 יהודי בודפשט. בסופו של דבר, ניצלו קצת יותר ממחצית היהודים הללו משלטון הטרור של ממשלת מפלגת 'צלב החץ' הפשיסטית בראשותו של פרנץ סלשי. מספר הקורבנות יכול היה להיות הרבה יותר גבוה לולא התערבותו האמיצה של ראול ולנברג להגנת יהודי בודפשט. הוועד הוא ששלח את השוודי הצעיר לבודפשט והוא שמימן את עבודתו שם.

אחד המיבצעים של הוועד שזכה בפירסום רב היה באוגוסט 1944, כאשר הוצאו 982 פליטים מאיטליה למקום מיפלט בטוח במחנה צבאי שהיה בלא שימוש. הוועד קיווה להקים מקומות מיפלט רבים כאלה בארצות-הברית ולהשתמש בהם כמנוף ללחץ על מדינות אחרות לפתוח את שעריהן לפליטים. הנשיא רוזולט הסכים לאשר אך ורק מקום מיפלט אחד ויחיד. מחווה קטן זה אולי עודד מדינות אחרות לדבוק במדיניות הדלת הנעולה שלהן. כך ירד לטימיון אחד מקווי האסטרטגיה העיקריים של הוועד.

לקראת סוף המלחמה נועד לוועד תפקיד מכריע בהצלת כ-200,000 יהודים. קרוב ל-15,000 הוצאו משטחי מדינות ה'ציר' (נוסף ל-20,000 לא יהודים). למיצער 10,000, וכנראה עוד אלפים אחרים, זכו להגנה בתוך אירופה שבשליטת מדינות ה'ציר', הודות לפעולות מחתרת במימון הוועד. הלחצים הדיפלומטיים של הוועד ולוחמתה הפסיכולוגית, סייעו בהעברת 48,000 יהודים מטרנסניסטריה לשטחים בטוחים ברומניה. לחצים כאלה סייעו להפסיק את הגירושים מהונגריה. בסופו של דבר שרדו בבודפשט 120,000 יהודים. פעולות אחרות של הוועד תרמו להצלתם של עוד אלפים רבים, אך אינן ניתנות למדידה מספרית. הפעולות ההן כללו את האזהרות מפני העונש הצפוי על פשעי מלחמה ומישלוח אלפי חבילות מזון למחנות ריכוז בחודשים האחרונים למלחמה. תוכניות רבות של הוועד שהיו יכולות להצליח, ירדו לטימיון מחמת העדר שיתוף-פעולה מצד שאר גופי הממשל.